

הר הבית

ארח בעבר את בית המקדש הראשון, שנבנה עליידי שלמה ונחרב עליידי נבוכדנצר, את בית המקדש השני (בנה זרובבל, החריב טיטוס). אחריו בא תורם של מקדשי אלילים וערימות אשפה (ביוזמת המלכה הלנה,

והחיות חדישה על רקע של נוף ציורי... זה לא הכל. יש גם אפשרות לינה במינורים ישנים ובבתי הארחה של שייכים. ככולם

אח המים אפשר לשתות בביטחה והמוזון טוב ומצוי בשפע. לתיירים מומלץ קבאב, חומוס ומחשי (ממלאים). ארוחה מסודרת באמת (שלוש מגות) לא עולה יותר מחצי דינאר. אוכל מצויין באמת אפשר לקבל בירושלים במסעדה הלאומית ברחוב אזוהרה ובמסעדת אס-סלאם בשוק המרכזי. מי שמתגעגע לאוכל אירופאי משובח יפנה למינור הבנדיקטיני על הרה"היתים או לדום פולסקי (הבית הפולני) בעיר העתיקה. אך יש להזמין מקומות מראש.

***

חורבות, ארמונות ומצודות

ב שביב כל זה צריכים כסף. הדינאר הירדני שווה בדיוק לירה שטרלינג או 140 פרנקים בלגיים, או 19 וחצי קרונות גניות, או 80 אסקודות פורטוגוליות, או 2.80 דולאר של ארצות-הברית, או 11.75 מארקים גרמניים (או 7.50 לירות ישראליות).

הדינאר זה מטבע מאד עובר לסוחר. כפי שהמדריך מצוין קיימת רשת אוטובוסים, אבל כדאי לנסוע במונית... המחירים מאד מתקבלים על הדעת... למשל, נסיעה בספשיאל מירושלים לבית-לחם, סיור של שלוש שעות בכל האתרים המעניינים והזרה — שני דינאר בלבד.

השפה הרשמית היא ערבית, אבל יש רבים הדוברים צרפתית או אנגלית שוטפת, שלא לדבר על מדריכי-תיירים מוסמכים דוברי גרמנית, איטלקית, ספרדית, יחנית ותורכית המצויים בשפע (התעריף: דינאר וחצי ליום).

ואגב, "מחוץ למיתקנים צבאיים" אין כל הגבלה בצילומים. ויש כל כך הרבה מה לצלם: "חורבות יחנרומיות; ארמונות ערביים במידבר; מצודות צלבנים; ביצורים תורכיים; כנסיית ביזנטית; מסגדים מוסלמיים".

***

תכשיטים, מחרוזות ושמיחים

דום כל יש לראות את ירושלים (אם כי "רובה של ירושלים החדשה בידיים יהודיות, כתוצאה של מזימות היהודים להקים מדינה יהודית על אדמה ערבית"). בעיר העתיקה כדאי במיוחד לראות את:

● **אליהראם אש-שריף**, הכולל את כיפת-הסלע ואת מסגד אל-אקצה. החראם עומד על הר המוריה. בו עקד אברהם את יצחק ואותו רכש דויד מאורגן היבוי ועליו הקים שלמה את בית-המקדש. הסלע נזכר בקוראן, כמקום ממנו עלה הנביא מוחמד השמימה. כיפת-הסלע נבנתה בשנת 691 (עליידי החליף עבד אל-מליק אבן-מרואן) והיא "דוגמה נסאלה לארכיטקטורה מוסלמית ואחד הבניינים היפים בעולם".

בשעה גם אורחת המלך שלמה, ספריה ומוזיאון. דמי הכניסה — 0.220 דינאר.

● **וואי דולורוזה** — הנתיב בו עבר ישו עם צלבו ובו עצר, מכובד המשא, 14 פעמים. בכל יום ששי, בשעה שלוש אחר הצהריים, עוברת בוויא תהלוכה של נזירים פרנציסקניים, עולי-רגל ותיירים יכולים להצטרף אליה. התהלוכה משחזרת את צעדת ישו, ועוצרת לתפילה בכל אחת מ-14 התחנות.

● **כנסיית הקבר הקדוש** — הכנסייה הקדושה ביותר לנצרות. נבנתה במקום בו, לפי המסורת, נצלב ישו, נקבר וקם לתחייה. זאת היא כנסייה צלבנית (מן המאה ה-12) שהוקמה על חורבות מיקדש-אלילים לכבוד הנוס.

● **שבעת שערי העיר העתיקה** — "דוגמה למופת של אורכילות המאה ה-16". ● **המצודה** — "דומה למצודה בקאהיר, דמשק וחלב", נבנתה במאה ה-14 על יסודות מתקופת הורדוס. בהתחשב בזימות היהודית שכח המדריך להזכיר כי המקום ידוע גם כמגדל-דויד.

● **כנסיית כל האומות** נחנכה ב-1924, "אחד המקומות היפים בירושלים" ליד גן גת-שמנא, בו מצויים "שמונה עציונות עתיקים המגיבים עדיין פרי".

● **המוזיאון הארכיאולוגי הפלשתינאי** (מתנת ג'ון רוקפלר), מרכז מימצאי החפירות של ארץ הקודש.

לפני שהוא יוצא מירושלים מזכיר המדריך שכדאי לבלות קצת בסוקים (שחקים) המזרחיים העתיקים המלאים חיים ועניין.

אם הקיסר הנוצרי הראשון של רומא ורק כובש ירושלים בשנת 638, החליף עמר איבן אל-חטאב, שינה את המצב, ניקה את האשפה כמו ידיו, הורה להקים מסגד עץ צנוע שפינה את מקומו למיסגד אל-אקצה הפואר, הנחשב לכתר הארכיטקטורה המוסלמית.

אחר כך מגיעים ל- **בית-לחם**, 11 קילומטר דרומית מירושלים, "עיריה קטנה ומקסימה... כרמי זיתים וטרטות מריקות. מקום הולדתם של דויד וישו, בו התרחשה האידיליה של רות ובוועז", בה נמצאים:

● **כנסיית המולד** העומדת במקום בו נולד ישו. נבנתה במאה הששית. מוזאיקה, מן המאה ה-12.

● **מערת החלב**, "בה נשרו על הסלע כמה טיפות מחלב הבתולה, עת היניקה את ילדה, והפכהו ללבן".

● **קבר רחל** (לא הסבר) ו**בריכות שלמה**, מקור אספקת המים הקדום של ירושלים.

אחר כך מדרימים עוד 34 קילומטר, אל **חברון** ("אל-חליל", הידיו) אחת הערים העתיקות בעולם. מסגד אליהראם אל-איברהימי סוגר על מערת המכפלה בה קבורים, אברהם, שרה, יצחק, רבקה, לאה ויעקב.

המסגד מקודש במיוחד, כי אברהם נערץ כ"מוסלמי הראשון".

בדרך כלל ממליץ המדריך על רכישת מזכרות מצדפים ועץ-זית; תכשיטים מזרחיים, מחרוזות ושמיחים בדחיים אך בבית-לחם הוא ממליץ על "מעילי קטיפה צלבניים" ובחברון על מעילי פרוות-כבשים, גלעיתית מרופדים בפרוות-כבשים ומוצרי הזוכית החברוניים המנופחים, גם כיום, כבימים קדומים, בהבל-פה בלבד.

***

אדישע, קדיאופטרה והורדוס

כ בה עובר המדריך מקוביבה (צפונית-מערבית מירושלים) המקודשת לנוצרים ובה מצוייה כנסייה פרנציסקנית ובית-אירוח גרמני לעולי-רגל **לכארו של יעקב** (65 קילומטרים צפונית מירושלים) בה קבור יוסף דחאק ומשם **לחר גריוזים**, תוך תזכורת למומחים ולאוספיעתיקות כי לפעמים יש "מציאות גדולות" במטבעות יהניים, רומיים וצלבניים.

עבור הילדים מומלץ לרכוש בובות הלבושות בתלבושות המסורתיות של ארץ הקודש ולכלל התיירים מומלץ להסתייע, בשעת הצורך, במשרת-התיירים, הקיימת במיוחד לשם כך. אחר כך ממשיכים ליריחו (בערבית: אריחא), "עיר האנושות, העיר מוקפת-החומה העתיקה בעולם", אותה נתן בשעתו אנטוניוס מתנה לקליאופטרה (שהתעשרה מהכנסות בוסתני-התמרים שבאזור) ובה נפטר, לפני 1971 שנים, הורדוס.

אתרי תיירות אחרים ליד ים-המלח: **מעין אידישע** (אותו התפיל הנביא הקרח בעזרת קמצוץ של מלח דחאק) ו**חורבות קומראן** (המגילות הגנוזות).

את המגילות אפשר לראות במוזיאון רוקפלר (אבל רק מדענים "אמיתיים") ואתרי חפירות ארכיאולוגיות חשובים הם, בין השאר, **שכם** הקדומה ו**אז'ג'יב** (גבעון התנ"כית).

***

הליגה, העצמאות והוד מלכותו

מי שדא מתעניין בארכיאולוגיה או באירועים דתיים כההלוכות תג-המולד והג והפסחא יכול תמיד לבוא ליום הצבא הירדני בו עורכות יחידות צבא, חיל-אחרי, פרישים ורוכבי-גמלים מפגנים נועזים ומרהיבי-עין.

מי שמבקש סתם בידור חייב לזכור כי "בירושלים אין חיי לילה כמו בפריגאל", אבל התייר יכול ליהנות מבתי-הקפה הקטנים, לטייל בסביבה ההררית בעלת האוויר הצח ובאביב "לקטוף פרחי-בר".

המצב יותר טוב בקיץ. אז מביאים לירושלים, רמאללה ובית-ג'אלה מספר תזמורות ריקודים אירופאיות מעולות ומגרשי-הטניס בירושלים ורמאללה נפתחים לקהל.

ים-המלח פתוח לשחייה כל השנה. זה בניגוד למשרדי-הממשלה הסגורים בכל יום ששי ובימי החג הלאומיים. כמו ב-22 במארס (יום הליגה הערבית); ב-25 במאי (יום העצמאות); ב-14 בנובמבר (יום הולדת הוד מלכותו, המלך חוסיין).

ובעיקר, אשת תייר לא צריך להכין מראש. אפשר לקבל אותה בכל תחנת-גבול, תמורת דינאר אחד. כל זה מדובר רק בתיירים שאינם "מצהירים על דת יהודית. אלה אינם רשאים להכנס אחר. איסור זה נובע אך ורק מסיבות בטחוניות מכיון שירדן עדיין במצב מלחמה עם המדינה היהודית של ישראל".